

Prof. zw. dr hab. Tomasz Panek
Instytut Statystyki i Demografii
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

**OCENA DOROBKU NAUKOWEGO ORAZ AKTYWNOŚCI
NAUKOWEJ DR MAŁGORZATY GRZYWIŃSKIEJ – RAPCY
W ZWIĄZKU Z POSTĘPOWANIEM HABILITACYJNYM
W DZIEDZINIE NAUK SPOŁECZNYCH
W DYSCYPLINIE EKONOMIA I FINANSE**

Podstawą mojej recenzji w postępowaniu habilitacyjnym dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy były:

- pismo dr hab. Wiesławy Lizińskiej, prof. UWM, przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- przekazane wraz z pismem dokumenty przygotowane przez Habilitantkę oraz Jej publikacje,
- obowiązujące przepisy prawa, a przede wszystkim Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 219 z późn. zmianami.

Przebieg kariery zawodowej Habilitantki

Dr Małgorzata Grzywińska - Rapca ukończyła studia i otrzymała tytuł magistra inżyniera rolnictwa na Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie w 1994 r. W tym samym roku podjęła pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Ekonomii Ogólnej i Ekonometrii, Instytutu Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie. W latach 1996-1999 pracowała na tejże Uczelni (od 1999 r. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) jako asystent w Zakładzie Statystyki i Informatyki, Katedry Statystyki i Informatyki. Następnie w okresie 1999-2003 była zatrudniona na tej samej Uczelni na stanowisku asystenta w Katedrze Statystyki i Informatyki na Wydziale Nauk Ekonomicznych. W 2003 r. dr Małgorzata Grzywińska-Rapca uzyskała, na podstawie rozprawy doktorskiej *Modele ekonometryczne nawożenia zbóż* przygotowanej pod opieką naukową prof. dr hab. Dymitra Kaliszewicza, stopień doktora nauk ekonomicznych na Wydziale Zarządzania (obecnie Wydział Nauk Ekonomicznych) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W latach 2003-2004 pracowała jako asystent w Katedrze Metod Ilościowych, Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w

Olsztynie. W 2004 r. otrzymała stanowisko adiunkta w wymienionej powyżej Katedrze. Od 2019 r. do chwili obecnej pracuje na tym Uniwersytecie na stanowisku adiunkta w Katedrze Rynku i Konsumpcji, Instytutu Ekonomii i Finansów na Wydziale Nauk Ekonomicznych.

Dorobek publikacyjny Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych

Dorobek publikacyjny dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych obejmuje 80 prac recenzowanych (w tym 32 artykuły i 2 monografie autorskie). Wśród tych prac 61 było publikowanych w czasopismach oraz wydawnictwach punktowanych, w tym:

- 44 artykuły w czasopismach polskich,
- 8 artykułów w czasopismach zagranicznych,
- 2 publikowane referaty konferencyjne,
- 3 monografie naukowe,
- 2 rozdziały w monografiach naukowych.

Wkład Habilitantki do prac współautorskich był w zdecydowanej ich większości 50 procentowy.

Z załączonej dokumentacji do wniosku wynika, że 3 z artykułów było publikowanych w czasopismach zagranicznych wysoko punktowanych w wykazie MEiN (do 2018 r. MNiSW).

Sumaryczny *Impact factor* publikacji naukowych z listy Citations Reports, co powinno stanowić podstawową przesłankę oceny jakości dorobku publikacyjnego, wynosi 7,37. Liczba cytowań według bazy Google Scholar wynosi 115 (w tym 43 autocytowań), a według BazEcon (bez autocytowań) 19. Natomiast indeks Hirscha według bazy Google Scholar 7, a według bazy Scopus 1. Przytoczone statystyki bibliograficzne wskazują, że prace naukowe Habilitantki są słabo rozpoznawalne w środowisku naukowym.

Dorobek publikacyjny dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych oceniam pozytywnie, przede wszystkim pod względem ilościowym. Natomiast jego ocena pod względem jakościowym jest umiarkowanie pozytywna. Jednocześnie należy podkreślić, że w ostatnim okresie działalność publikacyjna Habilitantki uległa znaczącej intensyfikacji. Wyrazem tego są zarówno publikacje artykułów w czasopismach naukowych oraz rozdziałów w monografiach po złożeniu wniosku o

przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitacyjnego. Ponadto w trakcie procedury wydawniczej są artykuły złożone w takich renomowanych czasopismach jak *Economic Letters*, *Social Indicators Research*, czy *International Journal of Social Research Methodology*.

OCENA MONOGRAFII WSKAZANEJ JAKO GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIE NAUKOWE WE WNIOSKU O PRZEPROWADZENIE POSTĘPOWANIA HABILITACYJNEGO

Jako główne osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym dr Małgorzata Grzywińska-Rapca wskazała monografię *Finanse gospodarstw domowych w świetle subiektywnych ocen sytuacji materialnej* (wydaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w 2021 r.). Monografia habilitacyjna posiada charakter metodyczno-aplikacyjny i dotyczy identyfikacji czynników determinujących różnice w zarządzaniu budżetem polskich gospodarstw domowych w różnych fazach ich cyklu życia, ze szczególnym uwzględnieniem subiektywnych ocen ich sytuacji materialnej życia. Wybór tematyki monografii przez Habilitantkę należy uznać nie tylko za trafny, ale również za aktualny. Z jednej strony prawidłowe zarządzanie swoim budżetem przez gospodarstwo domowe jest warunkiem utrzymania jego płynności finansowej oraz zapewnienia mu stabilności finansowej. Z drugiej strony natomiast identyfikacja determinant wpływających na zachowania finansowe gospodarstw domowych w fazach cyklu ich życia stanowi podstawę do skutecznego dopasowywania oferty rynkowej dla różnych grup gospodarstw domowych.

Struktura monografii oraz jej treść są przejrzyste, ułatwiające czytelnikowi poruszanie się po omawianej w niej problematyce. Treść monografii w pełni odpowiada jej tematowi.

Od strony formalnej monografia liczy 211 stron i składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, podsumowania, spisu literatury przedmiotu oraz załączników.

We wstępie Habilitantka sformułowała główny cel badania, którym była **identyfikacja czynników determinujących zróżnicowanie w zarządzaniu budżetem wysokodochodowych polskich gospodarstw domowych w różnych fazach ich cyklu życia**. W ramach realizacji głównego celu badania postawiła następujące szczegółowe pytania badawcze:

- jak przedstawia się struktura wybranych wysokodochodowych gospodarstw domowych w zależności od fazy ich życia?

- czy istnieje różnica w poziomie rzeczywistego (obiektywnego) poziomu oszczędności między wydzielonymi grupami wieku głowy gospodarstwa wysokodochodowych gospodarstw domowych?

- czy istnieje różnica w poziomie rzeczywistego (obiektywnego) poziomu zadłużenia między wydzielonymi grupami wieku głowy gospodarstwa wysokodochodowych gospodarstw domowych?

- czy faza cyklu życia gospodarstwa domowego ma wpływ na subiektywne oceny sytuacji materialnej?

- czy sformułowane przez głowy gospodarstw domowych oceny sytuacji materialnej są powiązane z poziomem oszczędności?

- czy sformułowane przez głowy gospodarstw domowych oceny sytuacji materialnej są powiązane z poziomem zadłużenia?

Ponadto sformułowała następujące hipotezy, które poddano weryfikacji empirycznej:

H1 – subiektywne oceny sytuacji materialnej wysokodochodowych gospodarstw domowych są zróżnicowane przez czynniki społeczno-demograficzne,

H1 – zadłużenie wysokodochodowych gospodarstw domowych wynika ze splotu innych niż tylko dochód czynników wskazujących na istnienie związku z subiektywnymi ocenami sytuacji materialnej oraz na zależność od fazy ich cyklu życia gospodarstwa,

H3 – subiektywne oceny możliwości oszczędzania wysokodochodowych gospodarstw domowych wynikają ze splotu innych niż tylko dochód czynników wskazujących na istnienie związku z subiektywnymi ocenami sytuacji materialnej i z fazą ich cyklu życia gospodarstwa,

Weryfikacja postawionych hipotez badawczych oraz próba odpowiedzi na pytania badawcze przebiegała w oparciu o wyniki badania budżetów gospodarstw domowych przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w 2018 r., przy wykorzystaniu statystycznych metod wielowymiarowej analizy porównawczej.

Rozdział pierwszy monografii omawia uwarunkowania zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Habilitantka umiejscowiła zachowania konsumpcyjne gospodarstw domowych w ramach teorii ekonomicznych. Następnie omówiła czynniki determinujące ich zachowania zakupowe oraz modele przebiegu ich życia, kształtujące te zachowania. W zakończeniu rozdziału scharakteryzowała determinanty ich decyzji finansowych uwzględniając profile dochodowe gospodarstw domowych oraz modele decyzyjne wysokodochodowych gospodarstw domowych.

Drugi rozdział monografii koncentruje się na problematyce zarządzania budżetem gospodarstw domowych w ujęciu ekonomii klasycznej i behawioralnej. Habilitantka zaprezentowała w nim pojęcia i główne założenia teorii związanych z oszczędnościami i zadłużeniem gospodarstw domowych oraz modele podziału ich zasobów finansowych w kontekście tworzenia oszczędności. Dokonała także empirycznej analizy subiektywnych ocen swojej sytuacji finansowej przez gospodarstwa w ramach różnego typu grupowań gospodarstw domowych.

W rozdziale trzecim przedstawiono autorskie założenia metodyczne badania zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Została w nim zaprezentowana koncepcja planowania i zarządzania finansami przez gospodarstwa domowe oraz procedura identyfikacji czynników różnicujących ich zachowania konsumpcyjne.

W rozdziale czwartym scharakteryzowano wysokodochodowe gospodarstwa domowe, zarówno ze względu na ich cechy społeczno-ekonomiczne jak i demograficzne. Dokonano także empirycznej analizy subiektywnych ocen wysokodochodowych gospodarstw domowych swojej sytuacji materialnej, zadłużenia i oszczędności, według grup społeczno-ekonomicznych.

W rozdziale piątym zaprezentowano wyniki badań własnych dotyczących związków pomiędzy subiektywnymi ocenami sytuacji materialnej i sposobu gospodarowania budżetem wysokodochodowych gospodarstw domowych oraz płcią i wiekiem głów gospodarstw domowych. Przeanalizowano także związki pomiędzy subiektywnymi ocenami poziomu zaspokojenia podstawowych potrzeb tej grupy gospodarstw domowych oraz wspomnianymi ich charakterystykami. W analizie powyższych związków zastosowano jedną z metod analizy czynnikowej, a mianowicie analizę korespondencji.

Rozdział szósty monografii zawiera wyniki własnych badań Habilitantki nad zależnościami między subiektywnymi ocenami wysokodochodowych gospodarstw domowych poziomu ich zadłużenia oraz możliwości oszczędzania a wiekiem i płcią gospodarstw domowych. Zastosowano w tym celu, podobnie jak w poprzednim rozdziale, analizę korespondencji.

Ostatni, siódmy rozdział rozprawy, koncentruje się na analizie zależności pomiędzy subiektywnymi samoocenami różnych aspektów sytuacji finansowej wysokodochodowych gospodarstw domowych, a poziomem ich oszczędności i zadłużenia. Uwzględniono przy tym różne fazy cyklu życia gospodarstwa domowego, wyróżnione ze względu na wiek i płeć głowy gospodarstwa domowego. We wspomnianych analizach empirycznych zastosowano wstępnie analizę głównych składowych, a następnie modele równań strukturalnych.

W podsumowaniu monografii Habilitantka podjęła próbę syntezy uzyskanych wyników badań, odnosząc się do przyjętych we wstępie hipotez badawczych. Sformułowała również szereg wniosków o charakterze naukowo-poznawczym i aplikacyjnym.

W monografii wykorzystano rozliczną zarówno krajową jak i zagraniczną literaturę przedmiotu. Publikacje są prawidłowo dobrane do realizacji celu badania i świadczą o dobrej znajomości problematyki poruszanej w monografii przez Habilitantkę.

Cel przeprowadzonych badań sformułowanych w rozprawie został sformułowany w sposób prawidłowy i nie budzi moich zastrzeżeń. Postawione hipotezy badawcze są zgodne ze sformułowanym celem. W rozprawie nie uwzględniono co prawda wpływu wysokości środków finansowych jakimi dysponują badane gospodarstwa domowe (bieżące dochody plus oszczędności) na zaspokojenie swoich potrzeb, ale mankament ten jest częściowo niwelowany przez uwzględnienie w analizach tylko wysokodochodowych gospodarstw domowych.

Sformułowany cel badań został zrealizowany, a wyniki badań pozwoliły uzyskać odpowiedź na postawione pytania badawcze. Dokonano także pozytywnej weryfikacji postawionych w monografii hipotez badawczych.

Za zasadniczy i zarazem znaczący wkład własny Habilitantki w badania dotyczące zarządzania budżetem gospodarstw domowych uważam:

- identyfikację czynników o charakterze subiektywnym, determinujących zróżnicowanie w zarządzaniu budżetem wysokodochodowych gospodarstw domowych,

- uwzględnienie w badaniach gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwa domowe fazy ich cyklu życia,
- autorską propozycję modelu konceptualnego relacji między subiektywnymi ocenami sytuacji materialnej gospodarstw domowych a poziomem ich zadłużenia i możliwościami oszczędzania.

Pomimo pozytywnej oceny całości monografii mam pewne zastrzeżenia o różnej wadze merytorycznej. Moje wątpliwości budzi identyfikacja cyklu życia gospodarstwa domowego na podstawie wieku głowy rodziny. W ostatnich dekadach nastąpił wzrost wieku osób zakładających rodziny oraz, co ma podstawowe znaczenie, podwyższenie wieku kobiet rodzących pierwsze dziecko. W tej sytuacji zasadniczą rolę w wyodrębnieniu cyklu życia gospodarstwa domowego powinien odgrywać jego skład demograficzny, wiek dzieci oraz ich obecność w rodzinnym domu. Drugie moje zastrzeżenie dotyczy braku przedstawienia w monografii w szerszy sposób założeń stosowanych metod analizy, a w szczególności analizy korespondencji oraz modelowania równań strukturalnych PLS. Pozwoliłoby to czytelnikom nie znającym tych metod na pełniejszą i zarazem krytyczną analizę uzyskanych wyników badań empirycznych.

Poza wymienionymi podstawowymi uwagami zgłaszam następujące uwagi szczegółowe o różnej wadze merytorycznej:

Wstęp

Str. 12. Brak omówienia zawartości czwartego rozdziału.

Rozdział 1

Str. 15. Badania na całej populacji gospodarstw domowych nie są prowadzone w żadnym kraju na świecie, ze względu na ich zbyt duże liczebności (w Polsce to około 13,5 mln).

Szereg nieprecyzyjnych sformułowań, np.:

Str. 23. Ceny towarów i usług nie decydują o realnych dochodach gospodarstw domowych lecz wpływają na możliwości ich zakupu przez gospodarstwa domowe.

Str. 39, odn. 102.

Str. 58. „Również w tej grupie gospodarstw domowych występuje wysoki udział wartości aktywów finansowych” – udział w czym?

Rozdział 2

Str. 61. Odwołując się do skal ekwiwalentności należałoby w tym miejscu wyjaśnić czym są skale ekwiwalentności, a w szczególności subiektywne skale ekwiwalentności.

Str. 63, rys. 7. Nie uwzględniono grupy gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renta. Wśród gospodarstw domowych tej grupy występuje najwyższy odsetek gospodarstw źle oceniających swoją sytuację materialną.

Rozdział 3.

Str. 68. Stwierdzenie „zachodzi pozytywna zależność między cechami społeczno-ekonomicznymi charakteryzującymi gospodarstwa domowe a tym zachowaniem [preferencjami w odniesieniu do zarządzania budżetem]” nie jest prawdziwe. Zależności te mają zarówno charakter „pozytywny” jak i „negatywny”.

Str. 74 Pytanie badawcze 1. W monografii nie podjęto próby odpowiedzi na to pytanie.

Str. 74-78. Należało podać, że w badaniach gospodarstw domowych GUS dane gospodarstwo domowe podlega obserwacji tylko przez 1 miesiąc. Tym samym obiektywna ocena kondycji finansowej gospodarstw domowych powinna obejmować łącznie miesięczne dochody netto oraz oszczędności.

Str. 78. Ponownie – nie zdefiniowano skal ekwiwalentności.

Str. 80, tab. 11. Poziomy dochodów są nieporównywalne gdyż dotyczą różnych lat i różnych krajów oraz wyrażane są w różnych walutach.

Str. 83. W analizie czynnikowej (FA) analizowane są wyłącznie czynniki wspólne, przenoszące informacje wspólne (powielane) przez zmienne wejściowe. Całość informacji zawartych w zmiennych wejściowych przenoszona jest przez główne składowe, którymi operujemy w analizie głównych składowych (PCA). Są to metody mające różne założenia i różne cele. Punktem wyjścia do metody PCA jest pełna macierz korelacji a do metody FA zredukowana macierz korelacji. Zasadniczym celem metody PCA jest przekształcenie obserwowalnych zmiennych wejściowych w nowe, mniej liczne, nieobserwowalne i zarazem nieskorelowane zmienne (nie przenoszące tych samych informacji) zwane głównymi składowymi. Natomiast zasadniczym celem metody FA jest wyjaśnienie struktury powiązań pomiędzy zmiennymi obserwowalnymi poprzez określenie relacji pomiędzy czynnikami wspólnymi i zmiennymi obserwowalnymi. Mam wrażenie, że Habilitantka nie rozróżnia tych metod gdyż na str. 83 pisze, że w analizie zastosuje metodę FA a na str. 143 twierdzi, że stosuje metodę CPA („zmienne mogą być zredukowane do dwóch lub trzech głównych składowych”). Zakładam, że Habilitantka zastosowała ostatecznie metodę PCA, gdyż zastosowanie metody FA w prowadzonej przez nią analizie byłoby poważnym błędem merytorycznym.

Str. 84. Imputacja danych z wykorzystaniem wartości średnich ze zbioru danych jest najgorszym możliwym rozwiązaniem, które może znacząco zniekształcić wyniki analizy.

Str. 84. Nieprecyzyjny i zarazem błędny opis efektów analizy korespondencji. Jej efektem nie jest „graficzne wyświetlanie zbiorów danych w formie tabel kontyngencji” lecz możliwość analizy na podstawie wykresów przedstawiających punkty reprezentujące warianty analizowanych kategorii zmiennych, w dwuwymiarowej przestrzeni czynnikowej. Macierz kontyngencji stanowi punkt wyjścia analizy korespondencji.

Str. 83. Celem analiz confirmacyjnych jest weryfikacja modelu konceptualnego (związków pomiędzy zmiennymi opisującymi badane zjawisko), a nie „maksymalizacja wariancji zmiennych zależnych przez szereg predyktorów”.

Rozdział 4

Str. 90, tab. 14. Poważnym błędem o charakterze merytorycznym jest łączenie emerytów i rencistów w jedną grupę społeczno-ekonomiczną. Są to grupy gospodarstw domowych o zupełnie innym poziomie zamożności, stopniu zagrożenia ubóstwem i strukturze wydatków.

Str. 94. Rozumiem, że analizie podlegał ekwiwalentny dochód do dyspozycji.

Rozdział 5

Str. 108. Należałoby dodać, że w analizie korespondencji inercja jest miarą zasobów informacyjnych zmiennych.

Str. 108. O dopuszczalności interpretacji wyników analizy korespondencji na podstawie analizy odległości punktów reprezentujących warianty zmiennych od środka układu odniesienia oraz odległości pomiędzy tymi punktami, rzutowanymi z przestrzeni czynnikowej o maksymalnym wymiarze na płaszczyznę wyznaczoną przez dwie pierwsze osie czynnikowe, nie decyduje wyłącznie „przeciętna” jakość odwzorowania tych punktów na płaszczyźnie mierzona sumą inercji dwóch pierwszych czynników. Możemy interpretować tylko położenie tych punktów w przestrzeni dwuwymiarowej, które charakteryzują się wysoką jakością odwzorowania na tej płaszczyźnie. Jak widać z danych w tab. 20 i 21 niektóre z punktów (wariantów analizowanych zmiennych) charakteryzują się bardzo niską jakością odwzorowania (kobieta 35-50 lat, kobieta 50-65 lat, bardzo się poprawiła, bardzo się pogorszyła) i nie mogą podlegać analizie na podstawie wykresu (w przestrzeni dwuwymiarowej). Rzeczywiste odległości punktów reprezentujących te kategorie zmiennych w przestrzeni czynnikowej (o maksymalnym wymiarze) od początku układu czynnikowego znacząco różnią się od tych odległości w dwuwymiarowej przestrzeni czynnikowej. Jedynym poprawnym rozwiązaniem, jeżeli chcemy wyodrębnić te punkty w analizie, jest operowanie obliczonymi wartościami odległości pomiędzy punktami w przestrzeni czynnikowej o maksymalnym wymiarze.

Str. 112. Stwierdzenie „największy udział w ocenie sposobu gospodarowania tej grupy... „ nie jest prawdziwe. Bliskie położenie punktów reprezentujących daną grupę wiekową od punktu reprezentującego dany sposób gospodarowania świadczy, że gospodarstwa domowe z głową gospodarstw domowego z danej grupy wiekowej charakteryzuje się nietypowym odsetkiem gospodarstw (znacznie odbiegającym od przeciętnego, czyli odsetkiem dużo wyższym albo dużo niższym) z danym sposobem gospodarowania.

Str. 113 i dalsze. Podobna uwaga jak powyżej.

Rozdział 6

Str. 131 i dalsze. Podobna uwaga jak powyżej.

Str. 142. Zakładam, że Habilitantka zastosowała metodę PCA.

Str. 144. Poza interpretacją głównych składowych nie zauważyłem ich praktycznego zastosowania w dalszej analizie.

Str. 145. Na rys. 14, rozdz. 3.2 nie przedstawiono modelu teoretycznego lecz problemy związane z występowaniem braków danych. Model konceptualny został przedstawiony na rys. 15.

Str. 145. Nie podano jakie wartości współczynników dopasowania modelu wskazują na jego dobre dopasowanie.

Str. 145 i dalsze. Modelowanie równań strukturalnych PLS (Partial Least Square) znane jako PLS Patch Modeling (PSL-SEM) wyjaśnia wariację zmiennych nieobserwowalnych przez obserwowalne wskaźniki oraz zmienne poddane regresji w modelu ścieżkowym. Nie bazuje ono w przeciwieństwie do podejścia klasycznego CB-SEM (Covariance Based-SEM), na macierzy wariancji-kowariancji. Tym samym nie ma na celu odtworzenia tej macierzy (czyli weryfikacji modelu teoretycznego) jak ma to miejsce w podejściu confirmacyjnym. Traktowane jest ono raczej jako podejście predykcyjne.

Str. 145. Zamiast „mały wyniki zadłużenia” powinno być „zadłużenie zmniejszyło się”.

Str. 149. Habilitantka nie skomentowała uzyskanych wartości skorygowanych współczynników R^2 (tab. 50) a w szczególności wartości 0,00, gdyż za akceptowalne uznawane są wartości powyżej 0,1. Wartości R^2 są przede wszystkim wykorzystywane do wyboru takiego równia regresji, które jest najbardziej adekwatne do analizy badanego zjawiska.

Pomimo przedstawionych powyżej uwag i zastrzeżeń uważam, że rozprawa habilitacyjna stanowi oryginalne opracowanie naukowe wnoszące znaczący wkład do badań dotyczących

finansów gospodarstw domowych. Rozprawa świadczy także o dojrzałym warsztacie naukowym Habilitantki.

Podsumowując przedstawioną charakterystykę monografii habilitacyjnej pt. *Finanse gospodarstw domowych w świetle subiektywnych ocen sytuacji materialnej* stwierdzam, że wnosi ona moim zdaniem znaczący wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse, a tym samym spełnia kryteria ustawowe w tym zakresie.

OCENA POZOSTAŁEGO DOROBKU PUBLIKACYJNEGO PO UZYSKANIU STOPNIA DOKTORA NAUK EKONOMICZNYCH

Pozostały dorobek publikacyjny dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy dotyczy, jak wskazała Habilitantka w przesłanej dokumentacji, dwóch podstawowych obszarów, a mianowicie:

- społecznych uwarunkowań zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych (demograficzne, behavioralne, zachowania e-konsumentów),
- ekonomicznych uwarunkowań zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych (wpływ subiektywnych ocen sytuacji materialnej na zachowania konsumpcyjne, zróżnicowanie przestrzenne gospodarstw domowych determinowane czynnikami ekonomicznymi).

W swojej ocenie pozostałego dorobku Habilitantki odnoszę się do pięciu wybranych przez Nią publikacji (dokument „Kopie wybranych prac”).

W pierwszej z publikacji (*Financial savings structure – Eurozone and Visegrad Group*, *International Journal of Finance & Economics*, 2021, 1-19, współautorstwo z A. Zawadzką) przeprowadzono analizę porównawczą struktury aktywów finansowych (m. in. oszczędności, kredyty i inne zobowiązania) krajów strefy euro i Grupy Wyszehradzkiej w 2018 r. W wykonanych analizach zastosowano nieparametryczny test ANOVA Friedmana dla określenia podobieństwa badanych krajów ze względu na różne formy oszczędzania. Ponadto wykorzystano analizę PROFIT, będącą połączeniem skalowania wielowymiarowego oraz analizy regresji wielowymiarowej, do utworzenia map percepcji, które pozwoliły na graficzną analizę podobieństwa aktywów finansowych badanych krajów oraz ich uporządkowanie ze względu na stopień podobieństwa wybranych form oszczędzania.

Celem drugiego z artykułów (*Regional differentiation od households in the context of a subjective assessment of the level of income*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 2019 60(4), 227) było grupowanie województw Polski ze względu na podobieństwo subiektywnych ocen gospodarstw domowych poziomu uzyskiwanych przez nie dochodów oraz ich uporządkowanie (ranking) ze względu na poziom tych dochodów. W grupowaniu województw wykorzystano sieci Kohonena (mapy samoorganizujące się).

W trzecim z artykułów (*Regionalne zróżnicowanie dochodów gospodarstw domowych*, *Wiadomości statystyczne*, 2019, 64, 46-57, współautorstwo z M. Kobylińską) dokonano grupowania polskich województw w 2016 r. ze względu na poziom ich dochodów, z uwzględnieniem ich źródeł pochodzenia. Do grupowania wykorzystano metodę K-mediów, należącą do hierarchicznych metod grupowania.

W kolejnym artykule (*Employment and economic entities in the Polish financial sector from 2005-2016*, *Econometrics. Advances in Applied Data Analysis*, 2018, 1(59), 79-93, współautorstwo z L. Markowskim) przeprowadzono analizę porównawczą zatrudnienia w sektorze finansowym oraz liczby zarejestrowanych podmiotów z tego sektora w Polsce, w układzie wojewódzkim w latach 2005-2016. Wykorzystano w tym celu metodę k -średnich oraz liniowe funkcje trendu.

W ostatnim z artykułów (*Diversification of the economic potential of households in provinces of Poland*, *Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia*, 2018, 17(3), 33-41) dokonano grupowania województw Polski ze względu na podobieństwo ich sytuacji ekonomicznej (dochód rozporządzalny i dochód do dyspozycji na osobę oraz wynagrodzenia gospodarstw domowych, a także PKB na osobę) w 2015 r. Do grupowania zastosowano, podobnie jak w powyżej wskazanym artykule, metodę k -średnich.

Omawiane powyżej artykuły oceniam pozytywnie. Sformułowane w nich, na podstawie przeprowadzonych analiz empirycznych, wnioski mają znaczącą wartość aplikacyjną. Ponadto dotyczą one innych obszarów dorobku naukowego Habilitantki niż w monografii habilitacyjnej. Na uwagę zasługuje zastosowanie w dwóch pierwszych artykułach metod wielowymiarowej analizy porównawczej nie stosowanych dotąd w obszarach objętych analizą. Moje zastrzeżenia budzi jedynie dobór, moim zdaniem nieprawidłowy, wskaźników charakteryzujących sytuację materialną gospodarstw domowych w piątym artykule.

OCENA AKTYWNOŚCI NAUKOWEJ, DYDAKTYCZNEJ I PULARYZATORSKIEJ

1. Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca brała aktywny udział w projektach badawczych, w tym w projektach realizowanych we współpracy z zagranicznymi uczelniami. W ramach współpracy naukowo-badawczej z uczelniami zagranicznymi przeprowadziła wspólnie w profesorem N. Duarte (Polytechnic of Porto, School Management and Technology, Portugalia) badanie pilotażowe dotyczące analizy porównawczej krajów europejskich ze względu na zagrożenie ubóstwem gospodarstw domowych, ze szczególnym uwzględnieniem Polski i Portugalii. W 2011 r. była członkiem międzynarodowego zespołu (N. Duarte, Polytechnic of Porto oraz N. Luchtyń, Uniwersytet Ivana Franko we Lwowie), który przeprowadził badania wśród studentów na wspomnianych zagranicznych uczelniach oraz wśród studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w ramach projektu *Living conditions and consumption of students during the COVID 19 pandemic*. Wreszcie we współpracy z N. Duarte (Polytechnic of Porto) oraz A. Kulli i L. Pepkolaj (Qiriazi University College, Albania) przeprowadziła badanie w ramach projektu *Study of students' living conditions and economic activity during the COVID 19 pandemic* wśród studentów na wspomnianych zagranicznych uczelniach oraz wśród studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Habilitantka koordynowała i przeprowadzała badania o charakterze ogólnopolskim i regionalnym jako członek zespołów badawczych realizujących projekty badawcze w ramach środków Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa OT/Olsztyn *Uwarunkowania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w aspekcie ustawy o kształtowaniu ustroju rolno-żywnościowego* oraz *Perspektywa prorozwojowej adaptacji gospodarstw domowych rolnych regionu Warmii i Mazur ze szczególnym uwzględnieniem założeń Zielonego Ładu*.

W latach 2019-2020 brała udział w 2 projektach badawczych wyłonionych w ramach wewnętrznych konkursów na Wydziale Nauk Ekonomicznych, UWM w Olsztynie. W pierwszym z nich, *Uwarunkowania zachowań gospodarstw domowych oraz podmiotów produkcji i przetwórstwa sektora rolno-spożywczego*, pełniła funkcję kierownika projektu a w drugim, *Uwarunkowania i kierunki rozwoju wybranych sektorów produkcji i przetwórstwa rolno-żywnościowego*, była koordynatorem jednego z obszarów badawczych. Ponadto Habilitantka brała udział w 9 projektach badawczych finansowanych w ramach działalności statutowej Katedry Metod Ilościowych, Wydziału Nauk Ekonomicznych, UWM w Olsztynie. Uczestniczyła także w 4 projektach realizowanych na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców.

2. Współpraca międzynarodowa

Habilitantka jest aktywnie zaangażowana we współpracę międzynarodową. Obok wspomnianego już udziału w projektach badawczych realizowanych we współpracy z uczelniami zagranicznymi nawiązała współpracę z prof. Mc Caa (IPUMS – International Minnesota Population Center, USA) w wyniku czego uzyskała dostęp do danych w zbiorach danych IPUMS zawierających informacje ze spisów i ankiet realizowanych w różnych krajach, zintegrowanych w czasie i przestrzeni. Ponadto prof. Mc Caa zaproponował Habilitantce współpracę z międzynarodowym centrum danych Luxembourg Income Study Database (LIS) dysponującym mikrodanymi z różnych krajów, przede wszystkim z badań gospodarstw domowych. Pozwoliło to na zaznajomienie się dr Małgorzaty Grzywińskiej - Rapcy z metodami statystycznymi stosowanymi w analizach zmian potrzeb i preferencji gospodarstw domowych oraz uzyskanie nieodpłatnego czasowego dostępu do bazy danych LIS.

Habilitantka brała aktywny udział, wygłaszając referaty, w 5 konferencjach międzynarodowych. Pełniła także 3 razy rolę sekretarza naukowego międzynarodowej Konferencji Naukowej INFOXXwieku (Olsztyn, 2016, 2017, 2018) oraz 2 razy rolę zastępcy przewodniczącego wspomnianej konferencji (Olsztyn, 2017, 2018).

Do aktywności międzynarodowej dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy należy także zaliczyć Jej staż naukowy w Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym w Odessie (Ukraina).

3. Pozostała aktywność naukowa

Habilitantka uczestniczyła w roli eksperta ds. zachowań konsumenta w przygotowaniu projektu *System zwiększający efektywność pracy zdalnej w warunkach izolacji dla zachowania ciągłości działania przedsiębiorstwa w obszarze kontaktów z Samorządami z wykorzystaniem komponentu formularzy elektronicznych opartych o sztuczną inteligencję, udostępniającego duże zbiory danych oraz udostępnianego Samorządom w technologii chmurowej przez ZETO Software*. Ponadto uczestniczyła w przygotowaniu wniosku o projekt *Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście przemian demograficznych* we współpracy z Urzędem Statystycznym w Olsztynie.

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca była wykonawcą badań ukrytego potencjału lokalnego rynku pracy w ramach projektu POTENCJAŁPLUS. Przygotowała narzędzie badawcze i opracowywała wyniki badania *Strategia rozwoju powiatu lidzbarskiego* w ramach projektu Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich. Ponadto dwukrotnie przygotowywała raporty

dotyczące badania przepływu informacji w podmiotach MSP oraz modelu dekompozycji procesu realizacji badania rynkowego dla CRON.

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca była wielokrotnie recenzentem (wykonała 35 recenzji) artykułów do naukowych czasopism międzynarodowych (*International Journal of Finance and Economics*, *Social Indicators Research*, *Optimum. Economic Studies*, *37th IBIMA Conference* (2021 – Cordoba, Spain, *38th IBIMA Conference* (2021 –Sevilla, Spain),

Ponadto recenzowała artykuły publikowane w Rocznikach Naukowych Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH w Warszawie oraz w czasopismach naukowych *Konsumpcja i Rozwój*, a także w *Information Systems in Management*.

4. Dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i organizacyjny

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca prowadziła na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie zajęcia dydaktyczne (wykłady, ćwiczenia i seminaria naukowe) na wszystkich trybach i poziomach studiów (tryb stacjonarny i niestacjonarny, studia I i II stopnia oraz studia podyplomowe). Zajęcia dydaktyczne obejmowały następujące przedmioty: *ekonomia, statystyka i demografia, demografia, statystyka opisowa, metody ilościowe w zarządzaniu jakością oraz społeczno-demograficzne wymiary rynków konsumpcyjnych*. W ramach wspomagania działalności dydaktycznej Habilitantka opracowywała materiały szkoleniowe dla słuchaczy studiów podyplomowych UWM w Olsztynie.

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca wypromowała 20 magistrów i 45 licencjatów. Od 2021 r. pełni funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim.

Habilitantka prowadziła aktywną działalność popularyzującą naukę. Była wielokrotnie członkiem jury Olimpiady Statystycznej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych organizowanej przez Główny Urząd Statystyczny oraz wspierała Urząd Statystyczny w Olsztynie w organizacji wojewódzkiego etapu tej Olimpiady.

W ramach współpracy z Urzędem Statystycznym w Olsztynie promowała wśród studentów wiedzę o działalności i zasobach informacyjnych statystyki publicznej. Uczestniczyła także z kolejnymi rocznikami studentów UWM w Olsztynie w warsztatach edukacyjnych organizowanych przez Urząd Statystyczny w Olsztynie.

Za osiągnięcia dydaktyczne otrzymała w 2016 r. Nagrodę Zespołową Rektora UWM w Olsztynie II stopnia.

Habilitantka brała wielokrotnie udział w pracach organizacyjnych na rzecz macierzystej Uczelni. Uczestniczyła w pracach komitetów organizacyjnych konferencji naukowych *Informacja w społeczeństwie w XXI wieku*, organizowanych przez Katedrę Metod Ilościowych na Wydziale Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie, w tym od 2004 r. jako członek Rady Naukowej konferencji. Jako członek wspomnianej Rady zainicjowała podpisanie umowy o wieloletniej współpracy UWM w Olsztynie ze Szkołą Główną Handlową w Warszawie. W 2005 r. dr Małgorzata Grzywińska-Rapca została powołana przez Dziekana Wydziału Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie na kierownika zespołu Dydaktycznego Statystyki i Informatyki w Katedrze Metod Ilościowych WNE. W latach 2016-2018 była reprezentantem z wyboru adiunktów w Radzie Wydziału Nauk Ekonomicznych. Była także członkiem Komisji Programowej (Dydaktycznej), Komisji Wyborczej, Komisji Skrutacyjnej oraz Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia. Za swoją działalność organizacyjną na rzecz Uczelni trzykrotnie otrzymała Nagrodę Zespołową Rektora UWM w Olsztynie II stopnia.

Dr Małgorzata Grzywińska-Rapca prowadzi aktywną działalność w ramach integracji środowiska ekonomistów reprezentujących naukę w Polskim Towarzystwie Statystycznym. W 2019 r. została powołana do władz zarządu PTS. Habilitantka jest także członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją.

W konkluzji stwierdzam, że moja ocena aktywności naukowej, dydaktycznej i popularyzatorskiej jest pozytywna. Na podkreślenie zasługuje wyraźna intensyfikacja aktywności w ostatnim okresie naukowej Habilitantki dotycząca Jej uczestnictwa w pracach zespołów badawczych oraz współpracy międzynarodowej.

Podsumowanie

W ramach osiągnięć przedmiotowych, osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitacyjnego musi:

1. Posiadać stopień doktora.
2. Posiadać co najmniej jedno z następujących osiągnięć:
 - monografię naukową,
 - cykl powiązanych ze sobą tematycznie, opublikowanych artykułów naukowych.
3. Wykazać się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.

Pierwszy formalny warunek został spełniony przez Habilitantkę.

Drugi z warunków został również spełniony. Habilitantka posiada w swoim dorobku monografię, która wnosi znaczący wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse.

Aktywność naukową Habilitantki oceniam pozytywnie. Na tą pozytywną ocenę istotny wpływ ma wyraźna intersyfikacja tej aktywności w ostatnim okresie, wyrażająca się w uczestnictwie Habilitantki w pracach zespołów badawczych, w tym międzynarodowych oraz pogłębianiu współpracy międzynarodowej.

WNIOSEK KOŃCOWY

Biorąc pod uwagę zamieszczoną w recenzji pozytywną ocenę prac naukowych dr Małgorzaty Grzywińskiej-Rapcy, w tym przede wszystkim wskazanej jako osiągnięcie naukowe monografii habilitacyjnej, oraz pozytywną ocenę Jej aktywności naukowej stwierdzam, że spełnia Ona w wystarczającym stopniu ustawowe kryteria niezbędne do dopuszczenia Jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

